

Regeringen
Justitiedepartementet
Enheten för immaterialrätt och transporträtt
103 33 Stockholm
Ju2024/00120

ju.remissvar@regeringskansliet.se

clara.cederberg@regeringskansliet.se

Stockholm 2024-05-27
Dnr 016/2024

Yttrande över Inskränkningarna i upphovsrätten (SOU 2024:4)

UR lämnar synpunkter på de delar i betänkandet som berör UR:s uppdrag och verksamhet.

Med synpunkterna beaktar därför UR också upphovsrättens betydelse för att stärka utbildning och folkbildning.

Sammanfattande synpunkter

Av direktiven till utredningen framgår att förslagen ska svara mot det behov av modernisering som dels följer av EU-rättens utveckling på det upphovsrättsliga området. Dels av den omfattande teknikutveckling som ägt rum.

UR menar att syftet med att åstadkomma överensstämmelse med EU-rätten och förtydliganden i svensk upphovsrätt är välkommet. Förtydliganden är betydelsefulla utifrån möjligheterna för UR:s publicistiska verksamhet att verka under rimligt avvägda, förutsebara och framtidssäkra förutsättningar.

UR ställer sig till övervägande del positivt till utredningens förslag, men vill i några avseenden inkomma med reservationer.

UR:s synpunkter anknyter till avsnittsrubriker i betänkandet.

Reglerna om namn- och källangivelse (avsnitt 5)

Utredningen föreslår införande av ett krav på namn- och källangivelse i de inskränkingsbestämmelser där ett sådant krav föreligger enligt EU-rätten, eller bör gälla enligt svensk rätt och att det ska utformas konformt med de EU-direktiv som gäller på området.

UR är tveksamt till att EU-rätten ger skäl till de föreslagna förändringarna. Som framhålls av utredningen om den ideella rättens förhållande till EU-rätten, kan inte den ideella rätten utformas på ett sådant sätt att den i praktiken blir ett hinder för möjligheterna att utnyttja undantagsbestämmelserna. Utredningen framhåller på flera ställen i betänkandet att avsikten inte är att förändra den nuvarande svenska ordningen genom vilken upphovsperson anges i enlighet med god sed. Samtidigt pekar ordalydelsen i den föreslagna författningstexten möjligen i en annan riktning.

Det är i praktiken nästan aldrig omöjligt att ange en upphovsperson eller annan rättighetsinnehavare. Däremot kan omständigheter göra namngivande mycket svårt, exempelvis i fråga om citatanvändning i ljudradioprogram eller vid tv-program, med många kortare inslag men med begränsat utrymme i radioprogrammet, eller i tv-programmets eftertexter, för att ge fullständig upplysning om inslag. Ett annat exempel på svårigheter kan vara att finna uppgifter om upphovsperson vid citatanvändning ur förlagor som tillhandahålls på utländska webbsidor som ofta är förenade med villkor för upphovsperson som delar verk att generellt avstå från den ideella rätten i enlighet med upphovsrätten i det land där delningen av verket sker.

UR ställer därför i fråga hur rekvisitet "god sed" i den föreslagna bestämmelsen ska förhålla sig till rekvisitet "omöjligt" i rättstillämpningen och menar att ett förtydligande kring detta kan behöva göras.

Trestegsregeln (avsnitt 6)

Utredningen konstaterar att det inte krävs ett införande av trestegsregeln i upphovsrättslagen för att säkerställa EU-rättens genomslag. Utredningen pekar vidare på att det både finns starka skäl mot som för ett införande av regeln i upphovsrättslagen. Utredningen lägger fram sitt förslag med motiveringen att övervägande skäl talar för införandet av en bestämmelse motsvarande trestegsregeln. Men pekar även på att ett förslag till konkret utformad bestämmelse kan utgöra en utgångspunkt för den fortsatta remissbehandlingen.

Den föreslagna bestämmelsen är avsedd som en tolkningsregel för sådana fall där det inte är tydligt om en viss användning omfattas av en inskränkingsbestämmelse eller inte.

UR avstyrker införandet av en tolkningsregel.

Det är enligt UR:s bedömning mycket tveksamt att införandet av en tolkningsregel ökar tydligheten i regelverket. Risker finns för att ett införande av trestegsregeln i lagtext tvärtom ger upphov till större osäkerhet kring vad som faktiskt är tillåtet. UR har uppfattat att de främsta argumenten från upphovspersoner och närstående rättighetsinnehavare som vill att trestegsregeln införs i lagtext är oro kring hur inskränkingsbestämmelserna tillämpas inom områden för ny teknik. Vid sådana tveksamma fall ankommer det ytterst på domstolarna att avgöra vad som är tillåtet och inte – och då med stöd av trestegsregeln. Medan en tolkningsbestämmelse i lagen enligt UR:s uppfattning snarare ökar osäkerheten än tydliggör förutsättningarna för exempelvis journalistiska verksamheter.

Panoramaundantaget (avsnitt 7)

Utredningen föreslår att inskränkingsbestämmelsen utvidgas till att gälla alla typer av förfoganden och alla typer av verk som är stadigvarande placerade på eller vid offentlig plats. Exemplarframställning ska dock inte få ske i tredimensionell form. Uttrycket ”offentlig plats” ersätter nuvarande begrepp ”allmän plats”. Samtidigt begränsas inskränkningen genom att inte omfatta användningen av en framställning där verket utgör ett centralt motiv, om användningen sker i förvärvssyfte.

UR har reservationer mot utformningen av den föreslagna bestämmelsen. Ur yttrandefrihetssynpunkt är det av stor betydelse att var och en fritt ska kunna återge det som finns på den offentliga platsen. Med den anledningen avstyrker UR den begränsning av panoramabestämmelsen som följer av den föreslagna lydelsen att ”En framställning där det återgivna verket utgör ett centralt motiv inte får användas i förvärvssyfte”. Författningskommentaren i betänkandet anger visserligen att samtliga journalistiska ändamål bör falla innanför bestämmelsens tillämpningsområde. UR menar att det ändamålet bättre kunde tydliggöras. UR menar därutöver att en bestämmelse bör ta hänsyn till att andra medier än sådana som erbjuder ett journalistiskt innehåll kan ha ett legitimt intresse att återge verk på offentliga platser.

Nyhetsrapportering (avsnitt 8)

Utredningen föreslår en ny bestämmelse som möjliggör användning av skyddade verk i samband med nyhetsrapportering. Den nya bestämmelsen är avsedd att möjliggöra återgivning av verk i samband med nyhetsrapportering i den utsträckning som motiveras av informationssyftet.

UR delar utredningens uppfattning att det finns problem med dagens regelverk, både i fråga om användares möjligheter att återge upphovsrättsligt skyddade prestationer i nyhetsrapportering och i fråga om möjligheterna att göra en balanserad avvägning mellan de grundläggande rättigheter som aktualiseras. Genom teknikutvecklingen har vidare medielandskapet förändrats. UR delar utredningens uppfattning om att det numera inte finns anledning att göra skillnad mellan användning som sker i olika typer av medier. UR delar också utredningens konstaterande att möjligheterna att använda privatpersoners

filmer och bilder kan vara avgörande för att få en korrekt nyhetsrapportering. UR är därför positiv till den öppning till användning av ej offentliggjorda verk i vissa fall kan följa av utredningens förslag om det införs.

UR uppfattar att vid genomförandet av infosoc-direktivet gjordes det inga ändringar i ordalydelsen i 25 § eftersom bestämmelsen ansågs (prop. 2004/05:110) stämma överens med direktivet. Detta trots att 25 §, enligt vad UR uppfattar, utgör en snävare inskränkning än sin EU-rättsliga motsvarighet i artikel 5.3 c i direktivet. Som utredningen konstaterar framgår av förarbeten (prop. 1973:15) att bestämmelsen inte bara är tillämplig på rena nyhetsprogram, utan också på exempelvis kommenterande program av aktuella händelser. UR menar att det i det sammanhanget även finns anledning att beakta de engelska och franska språkversionerna av infosoc-direktivet vilka talar om "current events" respektive "thèmes d'actualité".

I huvudsak utgör utredningens förslag en rimligt vägd balans mellan upphovspersonens ensamrätt och den grundläggande informations- och yttrandefriheten. Det är också välkommet att användningen av begreppet "återge" gör att inskränkingsbestämmelsen blir tillämplig på flera upphovsrättsliga förfoganden. UR menar dock att rapportering och kommentering av "aktuella händelser" kanske bättre än "nyhetsrapportering" skulle svara mot journalistisk verksamhet.

Karikatyror, parodier och pastischer (avsnitt 9)

Utredningen föreslår en ny inskränkning för användning av verk i karikatyr-, parodi- och pastischsyfte.

UR har ingen erinran mot den föreslagna bestämmelsen. UR har emellertid invändningar mot det utredningen nämner om att inskränkingsbestämmelsen ska tillämpas sekundärt för det fall att befintliga nationella licensordningar erbjuder frivilliga licensmodeller för parodiändamål. Enligt UR:s uppfattning försvårar det användningen av inskränkingsbestämmelsen.

Allmänna bestämmelser (avsnitt 10.2)

UR har ingen erinran mot utredningens förslag om att förbudet mot att verket inte får ändras i större utsträckning än användningen kräver tas bort.

UR tillstyrker utredningens förslag där begreppet "återge" används i de fall där det är tillämpligt och möjligt i inskränkingsbestämmelserna. Användningen av litterära och konstnärliga verk sker på sätt som ibland är svårt att få att passa in i upphovsrättslagens givna förfogandetyper. Begreppet "återge" innebär en modernisering som förstärker förutsägbarheten och framtidssäkerheten.

Undervisning (avsnitt 10.5)

UR tillstyrker förslaget om att det i vissa inskränkningar som gäller för undervisning tydliggörs att användningen endast är tillåten i illustrativt syfte.

I sammanhanget kan UR nämna att det mot bakgrund av programföretagets särskilda public service-uppdrag finns goda möjligheter för utbildningsanordnare att utan licensersättning nyttja programmen genom att teckna avtal med UR i samarbete med organisationen COPYSWEDE.

Kulturarvsinstitutioners användning (avsnitt 10.7)

UR tillstyrker förslaget om att inskränkningarna som möjliggör att vissa kulturarvsinstitutioner framställer exemplar för kompletterings- eller forskningsändamål m.m. utvidgas till att omfatta fler institutioner. Därmed omfattas museer och bibliotek som är tillgängliga för allmänheten och drivs utan vinstintresse.

UR tillstyrker även att en ny inskränkning införs som ger museer och bibliotek som är tillgängliga för allmänheten och som drivs utan vinstintresse samt statliga och kommunala arkivmyndigheter rätt att framställa exemplar för förvaltning, organisering och annat internt bruk som påkallas av underhåll av verk som ingår i deras samlingar.

Återgivningen av konstverk (avsnitt 10.14)

UR önskar i sammanhanget ta upp tillämpningsmöjligheten av bestämmelsen 23 §, första stycket, punkt 2, för möjligheten att genom journalistisk verksamhet tillgodose allmänhetens debatt- och informationsintresse.

Som utredningen anför gäller inte citaträtten för konstverk. Vad vidare anförts av utredningen kom 23 § till för att tillgodose allmänhetens debatt- och informationsintresse och med utformning av bestämmelsen med citaträtten som förebild. Vidare att när infocodirektivet genomfördes ansågs det inte finnas någon EU-rättslig motsvarighet till inskränkningen avseende kritiska framställningar. Med hänvisning till att den svenska regeln ansågs vara en motsvarighet till citatregeln, och då det ansågs finnas skäl att tillgodose debatt- och informationsintressen, bedömdes det finnas anledning att behålla den. I propositionen uttalades, vilket utredningen hänvisar till, att tillämpningsområdet för inskränkningen var så begränsat att den fick anses vara av mindre betydelse i direktivets mening. För att den svenska inskränkningen skulle anses vara förenlig med artikel 5.3 o begränsades den på så sätt att det endast var tillåtet att återge konstverk i analog form.

Utredningen anför dock (s. 311) följande om nuvarande ordning: *"Enligt 23 § första stycket 2 får konstverk återges i anslutning till texten i en kritisk framställning, dock inte i digital form. Återgivning med stöd av någon av punkterna i 23 § första stycket får endast ske i överensstämmelse med god sed och i den omfattning som motiveras av ändamålet. Återgivning får ske i såväl analog som digital form (prop. 2004/05:110 s. 395)"*

Mot den bakgrunden och med anledning av att utredningens förslag inte är avsedd att förändra nuvarande ordning i fråga om den begränsningen, ser UR ett behov av att efterfråga klarlägganden om och i vilken omfattning inskränkingsbestämmelsen är möjlig att tillämpa för att återge konstverk och fotografi i anslutning till texten i en digital upptagning, exempelvis i ett televisionsprogram, för överföring till allmänheten via internet.

UR uppfattar att begränsningen endast i analog form kan vara en förhindrande omständighet för UR att nyttja konstverk och fotografier i anslutning till texten i kritiska framställningar. Exempelvis i sådana digitala upptagningar som debatterar och syftar till att öka ungas och vuxnas kunskap om att ha ett kritiskt förhållningssätt (källkritik och frågor om desinformation) till information och till manipulerat textmaterial där det ingår bild eller eget textmaterial till vilket en bild återges, under sådana förutsättningar att återgivningen av konstverk eller fotografi vare sig kan anses ha underordnad betydelse för UR:s skildring på sätt som avses i 20 a §, eller kan vara en nyhetsrapportering eller ett kommenterande av en aktuell händelse. Utan när avsikten med ett granskande reportage är att i andra fall återge verket eller fotografiet för att belysa det som framförs i texten.

En ny inskränkning för forskning (avsnitt 11)

Utredningen föreslår en ny inskränkning som ger forskningsorganisationer och kulturarvsinstitutioner rätt att tillgängliggöra verk på vissa sätt. Dels med innebörden att verk får tillgängliggöras inom ramen för en forskargrupp som användarna ingår i, dels att resultatet av vetenskaplig forskning ska kunna tillgängliggöras för att kunna verifieras och granskas. För att användningen ska vara lovlig krävs bland annat att tillgängliggörandet och erforderlig exemplarframställning ska ske på ett sätt som hindrar obehörig användning.

UR tillstyrker förslaget.

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser (avsnitt 13)

Utredningen föreslår att ikraftträdande av lagändringarna ska ske den 1 september 2025 och att det inte finns behov av övergångsbestämmelser.

UR har ingen erinran mot förslaget.

Kalle Sandhammar
Verkställande direktör